

PÉTERFI BENCE

Egy középkori címereslevél 20. századi vándorútja

A napjainkban örömteli módon gyarapodó digitális gyűjtemények nemcsak mindeddig ismeretlen, hanem olykor régóta lap-pangó iratokkal is megörvendeztethetik a kutatókat. Az alábbi, rövid tudósítás apropóját egy ilyen, hosszú ideig ismeretlen helyen lévő oklevél adja.

A magyar középkorkutatás számára Zsigmond királynak a Vajdaiak vagy más néven Jánokiak számára kibocsátott, 1431. november 1-jén Feldkirchben (ma Ausztria) kelt címereslevelét több mint egy évszázada fedezte fel és tette közzé a jeles heraldikus, Csoma József.¹ Röviden szólt magáról az oklevélről, annak heraldikájáról, közölte latin szövegét, valamint egy családfát is összeállított. Az utóbbi igen pontatlanul sikerült.² Jól látszik, hogy érdeklődését elsősorban a Hontpázmány nemzetség címere keltette fel, a tanulmány felét ennek a kérdéskörnek a tárgyalása teszi ki.

Ekkoriban Csoma tulajdonában volt a szóbanforgó oklevél. Mivel mind e történész, mind pedig a Vajdaiak–Jánokiak abauji illetőségűek, nem elképzelhetetlen, hogy az 1740 körül fiágon kihalt³ család valamelyik nőági örökösétől jutott a tudós heraldikus birtokába a címereslevél. Nem tudni, hogy a publi-

kálás után meddig maradt a tulajdonában (talán egészen 1917-ben bekövetkezett haláláig). Annyi mindenesetre biztos, hogy Ernst Lajos ügynökeinek a figyelmét ez a darab is felkeltette, és hamarosan a neves műgyűjtő tulajdona lett. Mint ismeretes, Ernst halála (1937 áprilisa) után a gyűjtemény egy részét a Magyar Országos Levéltár vásárolta meg, a másik, megvásárolni nem kívánt részt – a középkori okleveleket teljes egészében – mikrofilmre vették. Ez utóbbi történt címereslevelünkkel is.⁴

Az Ernst-hagyaték árverésén vagy áttétek révén került nem sokkal ezután Eszlár István tulajdonába több irat – többek közt a Vajdaiak oklevele is. A tulajdonos a Rákosi-korszak viszonyai közepette az akkori Fővárosi Levéltárban 1951. június 16-i hatállyal öt évre letétbe helyezte 44 darabból álló gyűjteményét. Ekkor egy újabb mikrofilmzés során ismét rögzítették az oklevelet, amely változatlanul jó állapotban volt.⁵ 1954-ben Eszlár István elhunyt, hozzátartozói az öt év eltelte után többször kérelmezték a levéltárnál, hogy a letétbe helyezett iratokat szolgáltatassák vissza nekik. Minderre végül 1960 decemberében került sor.⁶ A letét darabjai közt két középkori címereslevél is volt, amelyek a Mohács előtti – ha nem éppen az egész – együttes legértékesebbjeinek tarthatók. Az egyik napjainkban már a Magyar Országos Levéltár állományában található,⁷ a másik, azaz a Vajdaiak armálisa – a többi középkori oklevélhez hasonlóan – ismeretlen helyre került.

Az egyre bővülő, jelenleg tíz ország kisebb-nagyobb gyűjteményének több mint 220 ezer oklevelét magában foglaló *Monasterium* projektnek⁸ köszönhetően egy nem várt helyen sikerült a dokumentum nyomára bukkanni. Az osztrák tar-

¹ Csoma József: Vajday György czímerlevele és a Hunt-Pázmán nemzetség czímere. *Turul*, 8 (1890) 112–120. – A címereslevélre ld. még: Radocsay Dénes: Gótikus magyar címereslevelek. *Művészettörténeti Értesítő*, 6 (1957) 277–278., 290.; Dénes Radocsay: Gotische Wappenbilder auf ungarischen Adelsbriefen. [Teil I] *Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae*, 5 (1958) 333–335., 354–355.; Nyulásziné Straub Éva: Mohács előtti címereslevelek. In: *Studia professoris – professor studiorum. Tanulmányok Érszegi Géza hatvanadik születésnapjára.* (Szerk. Almási Tibor–Draskóczy István–Jancsó Éva.) Bp., 2005. 252. 81. sz.

² Engel Pálnak köszönhetően rendelkezünk egy modernebb változattal. Engel Pál: Középkori magyar genealógia. In: *Arcanum DVD könyvtár IV. Családtörténet, heraldika, honismeret.* H. n. [Bp.] 2003. Hontpázmány nem 1.: 1. tábla: Vajdai (Jánoki) c. tábla – Engel nem hasznosította a címereslevél adatait, vázlatába hibák csúsztak. Világosan látszik az általa idézett források (különösen Magyar Országos Levéltár [a továbbiakban: MOL], Diplomatikai Levéltár [a továbbiakban: DL] 42494. [1391], DL 43831. [1430], DL 44308. [1441]) és a jelen oklevél alapján, hogy Vajdai Bertalannak valójában (legalább) négy fia lehetett: Mihály, Egyed, Gergely és a csak 1391-ben említett Miklós. Mihálynak két fia volt, György (a „főkedvezményezett”), illetve testvére (*frater carnalis*), László. Egyednek három fiát említik a források: Lászlót, Mihályt és egyszer egy János nevű fiút is. Gergelynek két fiáról, Tamásról és Pálról szólnak az oklevelek. A negyedik fivéről, Miklósról és utódairól az egyetlen említésen túl semmi nem ismeretes. – A Magyar Országos Levéltár középkori okleveleit az interneten elérhető adatbázis segítségével használtam: <http://mol.arcanum.hu/dldf/>. (2011. okt. 5.)

³ Vö. Csoma J.: Vajday György i. m. 115.

⁴ DL 105245. – Az Ernst-gyűjtemény középkori okleveleire: Borsa Iván: A Magyar Országos Levéltár Diplomatikai Levéltára. I. [rész:] A gyűjtemény kialakulása. *Levéltári Közlemények*, 40 (1969) 317.

⁵ MOL Diplomatikai Fényképgyűjtemény (a továbbiakban: DF) 285517. – Az öt (átrásokkal együtt hat) középkori oklevél közül egy kivételével (DF 285518.) mindegyik darab az Ernst-gyűjteményből származott: DL 105238. = DF 285516., DL 105249. = DF 285519., DL 105255. = DF 285520.

⁶ Az egész ügyre: Budapest Főváros Levéltára, VIII. 3801.: 25. tétel (304/1951). – Ezúton is köszönöm Horváth J. András főlevéltárosnak (BFL), hogy segített az azóta megszűnt fond történetét felderíteni, és előkereste számomra az ügyiratot.

⁷ DL 105238. – Vö. még: Nyulásziné Straub É.: Mohács előtti címereslevelek i. m. 257. 214. sz.

⁸ *Karl Heinz*: A Monasterium projekt – www.monasterium.net. *Levéltári Szemle*, 55 (2005) 2. sz. 3–13. – A számadatra ld. <http://monasterium.net/> (2011. okt. 5.).

Vorarlberger Landesarchiv, Urkunde Nr. 8979. Fényképmásolata: DL 105245.

tományi levéltárak közül a Vorarlbergi Tartományi Levéltár (*Vorarlberger Landesarchiv*) több ezer darabból álló oklevélsorozatából került elő ismét a több évtizede lappangó darab. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy a második mikrofilmzés óta eltelt időben nem érte semmiféle komolyabb sérülés az oklevelet. Sorsáról annyi tudható, hogy 1992 júniusában a levéltár a neves, bécsi Antiquariat Gilhoferben jutott hozzá a becses szerzeményhez.⁹

A régi-új címereslevél minden túlzás nélkül a vorarlbergi levéltár anyagának kevés magyar vonatkozása közt az egyik legjelentősebb emlékek tekinthető, amely az internetnek és a digitalizálásnak köszönhetően immár otthonról a nap bármelyik szakában színesben is tanulmányozható.

⁹ Vorarlberger Landesarchiv, Urkunde Nr. 8979. Vö. <http://www.mom-ca.uni-koeln.de/mom/AT-VLA/ohneHerkunftsangabe/8979/charter?q=1431> (2011. okt. 5.) – Hálásan köszönöm a Vorarlberger Landesarchiv munkatársának, Manfred Tschaiknernek a tájékoztatást. – Megjegyzem, a vétel talán az indokolhatta, hogy a keltezési hely, Feldkirch a mai Vorarlberg tartományban található.